

ISTVÁN LAJOS

JELES NAPOK KORONDON

A jeles napok nemzetközi irodalma ma már beláthatatlanul gazdag, hiszen az ókori történeti művektől a legmodernebb útleírásokig a világ valamennyi szerzője szívesen részletezte és részletezi a népeknek, tájaknak vagy helységeknek azokat a többnyire szembetűnő, színes és mutatós szokásait, amelyek a szürke hétköznapokból kiemelkednek, és az év első napjától az utolsóig az esztendő néprajzát alkotják. Az utóbbi emberöltők során, a néprajztudomány kialakulása óta, a jeles napok kutatása még gyakoribbá, rendszeresebbé és ugyanakkor szakszerűbbé vált.

Az esztendő néprajzának gazdag magyar szakirodalmát legutóbb, a régi, szórványos kezdetektől az 1950-es évtized elejéig, a Magyar Népzene Tára *Jeles napok* című II. kötetének forrásjegyzéke összesítette és rendszerezte. Ez a könyvészet ünnepről ünnepre haladva sorolja fel a magyar, részint a jelentősebb külföldi szakirodalmat, majd – az esztendő néprajza után – a magyar népszokások általános bibliográfiájával zárul.¹

1950 óta, az utóbbi három évtizedben, a jeles napok magyar könyvésze Dömötör Tekla² és Bálint Sándor³ összegező műveivel, valamint számos részlettanulmánnyal gyarapodott.⁴

A szakirodalomban búvárkodva, az erdélyi magyarság jeles napjainak leggazdagabb tárháza még mindig Makkai Endre–Nagy Ödön 1939-ben megjelent, hetven önkéntes néprajzi gyűjtő munkáját összesítő gyűjteménye 13 akkori megye 59 helységéből közölt több-kevesebb adatával, címének megfelelően azonban csak a téli szokásokat és hagyományokat tárgyalja.⁵

Makkai–Nagy műve mellé 1939-től napjainkig mindössze három olyan önálló erdélyi kiadványt helyezhetünk, amelynek tárgya szintén a jeles napok körébe vág: Székely László csíkszentdomokosi gyűjtése, kizárólag a vallásos ünnepekről,⁶ felcsíki gyűjtése az esztendő néprajzáról,⁷ valamint Faragó József tanulmánya a mezőségi Pusztakamarás karácsonyi szokásairól.⁸

Ha e néhány önálló kiadvány után a vegyes tartalmú művekben, valamint az időszakai sajtóban is tovább tallózunk, százával találjuk a mind gyűjtésük, mind megjelenésük helye és ideje szerint szétszórt, kisebb-nagyobb terjedelmű, egyenetlen színvonalú-értékű tudományos és népszerű közleményeket. Nagy számuk azonban fölöttébb kicsire zsugorodik, ha így tesszük fel a kérdést: melyek azok, amelyek egy erdélyi táj vagy helység jeles napjait januártól decemberig igyekeznek hiánytalanul és rendszeresen feltárni.

Megjelenésük időrendjében haladva, Jankó János kalotaszegi monográfiájában egy *Keresztény ünnepi szokások*,⁹ aranyosszéki monográfiájában pedig egy *Keresztény ünnepek*¹⁰ című fejezetet olvashatunk.

Szinte negyed évszázadnyi kihagyás után Szendrey Zsigmond közölt összefoglalást a nagyszalontai jeles napokról.¹¹

Újabb jó hatvan esztendő múltán Kós Károly sorolta fel a széki jeles napok egyik vonulatát, a mezőgazdasági határnapokat.¹²

Talán meglepő, de mindössze ezek azok a szétszórt előmunkálatok, amelyeknek folytatásaként tőlem telhetően megkíséreltem mindazoknak a korondi hiedelmeknek és szokásoknak a bemutatását, amelyek a hagyományos helyi kultúrában az esztendő egy-egy meghatározott napjához kapcsolódnak. A feladat csábító számomra, hiszen Korond a szülőfalum és mindenkori lakóhelyem. A jeles napokat legzsengőbb gyermekkoromtól fogva magam is átéltem, saját élményeimen és emlékeimen kívül azonban, biztonság okából, több idős falustársamat is kivallattam,¹³ nehogy szándékom vagy tudtom nélkül valamiről megfeledkezzem.

*

Korond lakóinak lélekszáma napjainkban 5000 és egynéhány: 4200 magyar és 800 cigány. Az utóbbiak közül mintegy 600 magyar, 200 pedig cigány anyanyelvű, de az utóbbiak is románul–magyarul egyaránt kitűnően beszélnek. Ezeket sátorosoknak nevezik; a magyar anyanyelvűeknek, ha *gyalogszeresek*, vagyis nincs lovuk, *házi cigány*, ha pedig lovuk van, *szekeres cigány* a nevük.

Vallási megoszlás szerint kb. 3400 lakos római katolikus, 1600 pedig unitárius. Néhány unitárius kivétellel a cigányok is mind katolikusok, ők azonban csak kereszteltetni járnak a templomba.

A két felekezet nemcsak a mi emlékezetünk, hanem apáink, nagyapáink néhai elbeszélései szerint is mindig békességben élt egymással. Nem ritka eset, hogy katolikus szülők unitáriusokat kérnek fel keresztelőkommának, és fordítva. Természetesen a szerelem sem ismer vallási tilalmat: a két felekezet fiataljai közül sokan összeházasodnak. Ilyenkor, az idők folyamán kialakult szokás szerint, a feleség áttér férje vallására, azért, hogy a család a vallásban is összeforrjon és a gyermekek egyféle valláserkölcsi nevelésben részesüljenek.

Katolikusok és unitáriusok szokás- és hitvilága alapvető vonásaiban megegyezik egymással, de külső megnyilatkozásaiban különbségeket is mutat. Ezek a különbségek némelykor a jeles napokon is megnyilvánulnak, miként a maguk helyén utalni fogok reájuk.

Ámde a jeles napok jegyében nemcsak a kétféle felekezetűek, hanem mintha múlt és jelen, a régi és az új világ is találkozna egymással. Mert pl. a rádió, a televízió és a napilapok meteorológiai előrejelzései mellett a korondiak jó része a jeles napoknak az időjárásra vonatkozó tanulságait is éppúgy számon tartja, mint az emberek egészségére, szerencséjére vagy sorsára, a háziállatok betegségeire vagy gyarapodására, a termés mennyiségére vagy minőségére utaló előjeleket, illetőleg hiedelmeket. A régi szokásokat és hagyományokat inkább azok őrzik tovább, akik ma is földműveléssel, állattartással foglalkoznak, vagy ha az iparban dolgoznak is, még nem hagytak fel egészen otthoni munkájukkal.

És most lássuk a jeles napokat, amint azok december 25-től, a téli napfordulótól kezdődően a következő téli napfordulóig egymást követik.

1. A *karácsony* (dec. 25) a korondiak legnagyobb ünnepe: nemcsak Jézus születésnapja, hanem a családi és emberi békesség szimbóluma is.

E szimbólum jele a *karácsonyfa*: ez adja meg a háznak az egész esztendő folyamán egyedülálló ünnepi hangulatot, s ezért még a gyermektelen házakban is állítanak karácsonyfát.

Helyi betlehemezésről nincs adatunk, az 1930-as években azonban Atyhából jövégettek át a *betlehemesek*. Mivel egész Korondot nem tudták végigházalni, nagy szenzációnak és megtiszteltetésnek számított, ahova bekérezkedtek. Játékuk után a háziak étellel-itallal és kaláccsal kínálták őket; vezetőjüknek pénzt is adtak, ezt utóbb maguk között szétosztották.

Délután vagy este táncot vagy bált nem rendeztek. Ehelyett a műkedvelők este emberemlékezet óta színielőadást tartottak, s ezt a szokást ma is folytatják. Az előadást 26-án este is megismétlik.

25-e egyszersmind a téli *napfordulás* napja; az idősebbek évről évre főlemlegetik, hogy e naptól február 2-ig kerek másfél órát nyúlik a nap. Ha 25-én éjjel tiszta és csillagos az égbolt, jó kukoricatermesre számíthatni.

2. A december 25–január 6. közötti időszakot *két karácsony közé*nek mondják; január 6-ot a régiiek még most is *románok karácsonyának* nevezik. A két karácsony közéhez többféle hiedelem és szokás kapcsolódik:

A házban az ollók élet ronggyal kötötték be, hogy a farkasok szája is be legyen kötve: az év folyamán ne tudjanak a legelő állatokban kárt tenni.

Mosott ruhát szabadban: rúdon, kerítésen szárítani nem szabad, hogy abban az évben a család valamelyik állata el ne pusztuljon, vagyis a bőre *szárazstórúdra ne kerüljön*. Más részről, ha egy-egy nagyobb háziállat pusztul el, még ma is járja a mondás: „Akinek marhája van, annak szárazstórúdjá es kell legyen.”

Sok házban még napjainkban sem esznek semmilyen formában (levesnek vagy törve) *fuszujkát* (paszulyt), azért, hogy az év folyamán testüket *ne járja a kelevény*.

A guzsalyt a rajta levő fonnivalóval nem volt szabad a házból kivinni és más házba vinni. E szokást, akik még fontak, ezelőtt tíz évvel is tartották, de a magyarázatát már nem tudták.

A két karácsony közti tizenkét napot az év tizenkét hónapjának véve, a december 25-i időjárásiból a januárra, a 26-iból a februári időjárásra következtettek, és így tovább.

3. *István* (dec. 26) és *János* (dec. 27) *napján* este az Istvánokat és Jánosokat szokás *megtisztelni*. *Istvánozni* és *jánosozni* csak meghívottak mennek: testvérek, rokonok, jó barátok és szomszédok, többnyire férjfeleség együtt. Némelyik házaspár két-három helyre is hivatalos lehet, s ilyenkor sorra járják az ünnepeltek. Késésüket a többrendbéli meghívással mindenütt megindokolják, s az utolsó családhoz azzal állítanak be, hogy azért jöttek ily későn, mert sokáig akarnak maradni.

A házigazda István vagy János éltetése elmaradhatatlan pálinka és bor, kalács és sütemények nélkül. Sok helyen meleg étel is járja, többnyire húsvés, sülték. Köszöntőenekekről, mondókókról senki sem tud.

Régebb december 27-én este fogadták meg a *cimboraszerekbe*, vagyis a juhtartó gazdák társulataiba a következő évre a juhászokat. A pásztorfogadás, vagyis a szerződés megkötése természetesen szintén italozással

járt. Ezt a szokást az egyénileg juhot tartó gazdák mind Korondon, mind a hozzá tartozó tanyákon: Fenyőkúton, Pálpatakán és Vadasmezőben ma is gyakorolják.

4. *Aprószentek napjának* (dec. 28) reggelén az iskolás korú gyermekek a hasonló korú leánykákhöz *aprószentekelni* jártak. Általában két-három szomszéd fiúcska indult el egy-egy csoportban, és igyekeztek minél több leánykát meglátogatni, mert jutalmul kalácsot és némi pénzt kaptak. A házba lépve, egy vesszővel nemcsak a leánykát, hanem a felnőtteket is gyöngéden megveregették, miközben sorra mindenikük elmondta a maga *mondókáját*. Az alábbi mondókákat 1958. december 28-án jegyeztem le az akkori aprószentekelő gyermekektől:

*Aprószentek, szent Dávid,
Isten éltesse sokáig,
Pénzben járjon bokáig.*

(Oláh Domokos, 9 éves)

*Aprószentek, szent Dávid,
Pénzben járjon bokáig,
A jó Isten áldása
Szálljon gazduram családjára.*

(Lőrincz Zoltán, 11 éves)

*Aprószentek, szent Dávid,
Dombon lakik, korcsijázik.
Letörött a korcsijája,
Fici Laji megcsinálja,
Fúrja, faragja,
Mégis faragatlan hagyja.*

(István Lajos, 8 éves)

*Dávid, Dávid dombon lakik,
Korcsijázik.
Letörött a korcsijája,
Fici Laji megcsinálja,
Fúrja, faragja
S mégse találja.*

(Máthé József, 9 éves)

A mondókába foglalt Fici Laji élő személy volt, kolduló cigány, a gyermekek csúfolódásának egyik állandó céltáblája. 1915 táján halt meg, a mai öregek gyermekkorukban még jól ismerték. Elmondják, hogy Laji Matató Jancsi bát, a vak koldust vezetgette végig a falun, egyik háztól a másikig. Az alamizsnát mindenik házban Jancsi bá tarisznyájába dugták, hiszen ő volt a vak, mire Fici Laji újra meg újra megjegyezte: „Mindent Matatónak, Lajinak semmit.”

Az aprószentekelés a 70-es években kezdett elmaradozni; 1980-ban már csak néhány cigánygyermek járta a falut.

5. *Szilveszter estéjén* (dec. 31) a régiiek *hagymakalendáriumot* készítettek: egy fej vöröshagymát kétfelé vágta, rétegekre szedték, majd az év hónapjainak megfelelő 12 réteget egy *lapittóra* helyezték. Mindenik rétegbe csipetnyi konyhasót tettek, majd a só olvadásának, vagyis a hagymaréteg nedvességének fokából következtettek az illető hónap várható időjárására. Érdekességből 1962 szilveszterén lejegyeztem a 42 éves Józsa Lajosné Balázs Erzsébetnek az 1963-as évre szóló hagymakalendáriumát: január *kicsit vizes*; február–május *vizes*; június–július *száraz*; augusztus–szeptember *vizes*; október *száraz*; november *vizes* és december *száraz*.

Ha Szilveszter éjszakája csillagos és tiszta, a kukorica jól beérik.

Éjfél előtt néhány perccel mind a katolikus, mind az unitárius templom tornyában *elharangozzák az óesztendőt*, majd rövid szünet után újabb harangszóval *köszöntik az újesztendőt*. A falu jó része az éjszakát *szilveszteri mulatsággal* tölti, de a harangozást azok is megvárják, akik otthon maradtak, és csak utána térnek nyugovóra. Az 1920–1950 közötti időszakban a harangozáson kívül a katolikus templom tornyában a *rezesbanda* is elbúcsúztatta az óévet és köszöntötte az újat.

6. *Újlesztendő, újév* vagy *kiskarácsony* (jan. 1) hajnalán a legtöbb házban *kőtespalacsintát* (élesztővel kelesztett palacsintát) sütöttek. Aznap nem főztek tyúkhúslevest, mert a hátrafelé kaparó tyúk a szerencsét kikaparja a házból. Annál inkább kedvelték a disznóhúst, mert „a disznó előre túr és szerencsét túr a házhoz”.

A nap folyamán a leányok és asszonyok nem mennek más családhoz, mert év elején férfiembernek kell legelőször a házba lépnie s ezáltal a szerencsét biztosítania. Ezért a férfiak már korán reggel elindulnak a rokonokhoz, barátokhoz, szomszédokhoz boldog új évet kívánni, s az ilyen látogatások óhatatlanul pálinkázással járnak;

A szerencsét a férfilátogatókon kívül régebb a *zenész*, valamint a *házaló* vagy *kolduló cigányok* biztosították. Kis csoportokba verődve jártak végig a falut, hogy a gazdákat *felköszöntsék*. Az ajtó előtt megálltak, és úgy énekelték, ahogy a torkukon kifért:

*Ma van újesztendő napja,
Aki ezt megérte, méltó, megtisztelje.
Éltesse az Isten a házigazdáját,
Tartsa meg az Isten a benne lakóját.*

Az ének után bekopogtak, mindenféle áldást mondtak és szertelen sok jót kívántak a háziaknak meg a gazdaságnak. Viszonzásul pálinkát és kalácsot kaptak.

A cigányok köszöntése az mtsz (1962) megalakulása után kezdett elmaradozni. 1981. január 1-én már csak a 40 év körüli Kalányos Ferenc járta végig egymagában, egy rossz cimbalommal, azokat a gazdákat, akiket jobban ismert.

7. *Vízkereszt napján* (jan. 6) a katolikusoknál a házszentelés után a papot az asszonyok, gyermekek, sokszor még a férfiak is a harmadik-

negyedik szomszédig kísérték, hogy azon a nyáron a kenderük szép magasra nőjön.

8. *Gyertyaszentelő Boldogasszony napjáról* (febr. 2) azt tartják, hogy ekkor telt el a tél fele, és hogy a nap karácsonytól másfél órát hosszabodott. A medve kijön a barlangjából, széjjelnéz, és ha visszamegy, akkor még hosszú télre lehet számítani. Ha az idő annyira enyhe, hogy az *eszterhéj*on (eresz) megcseppen a jég vagy a hó, az izékkal (az állatok téli takarmányának hulladékával) jól kell gazdálkodni, mert még hosszú és kemény tél következik.

E napon a templomban szentelt gyertyát a katolikusok otthon megőrzik. *Nagyidő* (nagy vihar) esetén némelyik házban még ma is meggyújtják, és az öregasszonyok a vihar elmúlásáért könyörögnek. Régebb a haldokló ágyánál is meggyújtották, és úgy imádkoztak.

9. *Balázs napján* (febr. 3) a katolikusok egy része még ma is templomba megy. Sorra az *áldoztató* rácshoz járulnak, ott letérdelnek, a pap két nagy égő gyertyát keresztesen az álluk alá, a torkukhoz tart és eze- ket mondja: „Szent Balázs püspök, őrizz meg a torokfájástól.”

10. *Húshagyókedd* (a húsvét előtti 46. nap) a január 6-tól kezdődő *farsang* utolsó napja. Estére minden háznál igyekeztek *kőtespalacsintát* sütni és általában ünnepi vacsorát készíteni. A művelődési otthonban még ma is megtartják a hagyományos *farsangvégi táncmulatságot*, s ettől kezdve húsvétig sem tánc, sem lakodalom nincs a faluban.

Húshagyókedd éjjelén a tiszta, csillagos égbolt a régiek szerint jó kurocatermést ígér.

11. A húshagyókeddet követő *hamvasztószeredán* vagy *böjtfőszeredán* húst és zsíros ételeket nem ettek, sőt a század elején a házak egy részénél azokat az edényeket, amelyekben a húst sütötték-főzték, kimosták, eltették és csak húsvétkor kezdték megint használni. Reggelire hagyományosan aszalt szilvalevet főztek és puliszkával fogyasztották.

12. A hamvazószerda utáni nap a *maradékcsütörtök*; ekkor ették meg a húshagyókeddi zsíros-húsos ételmaradékokat.

13. *Jégtörő Mátyás napján* (febr. 24) még ma is emlegetik, hogy „Mátyás, ha jeget kap, bétőri, ha nem kap, csinál”, vagyis ha hideg az idő, enyhülésre számíthatni, ha viszont enyhe, akkor még hideg következik.

14. Ha a *negyven vértanú napjára* (márc. 10) virradó éjszaka esőt vagy havat hozott, a régiek hite szerint negyven napon át esős időre lehetett számítani.

15. Ha *Gergely napján* (márc. 12) havaz, azt mondják, hogy „Gergely pápa fehér lóval érkezett”. Ha verőfényes tavaszidő van, a kertekben ekkortól kezdik a *veteményezést*: elültetik a hagyma- és káposztamagot, hogy idejében legyen palántájuk. Ugyancsak ez idő tájt ültetik az érzékenyebb paradicsommagot is, de bent a házban, virágcserepben vagy faládában, s csak enyhe időben teszik ki a tornácon a napra, hogy a kinti levegőhöz szokjon.

16. *Sándor, József és Benedek napját* (márc. 18, 19. és 21) mindenki várja, mert József napját a tavasz kezdetének tekintik és mondogatják, hogy:

*Sándor, József, Benedek
Zsákkal hozzák a meleget.*

Ha az időjárás rossz volna, az öregek fölemlegetik, hogy régen mezítláb mentek Parajdra a *József-napi vásárra*.

17. Ha *Gyümölcsoltó Boldogasszony napján* (márc. 25) a búzavetéseken hó volna, ezt az öregek szerint még zsákkal is el kellene hordani, mert a termést veszélyezteti. Gyermekkoromban ezen a napon édesapámék kimentek a búzaföldekre, és ha egy-egy barázdában, hajtásban viszsamaradt havat találtak, lapáttal megmozgatták vagy szétszórták, hogy minél hamarabb elolvadjon.

Az Alszeg utca 711 alatt lakó unitárius Imre Gergely imakönyvében, amelyet édesapjától örökölt, a következő bejegyzést találtam: Az 1907 Gyümölcsoltó napján még az őszi hó az egész határon úgy volt a hogy legelsőben leni kezdet. De azért termés közepes volt zab nagyon bővön volt. 1907 November 10 Imre Lajos.” A könyvben mai tulajdonosának is van bejegyzése: „Az 1932 év Gyümölcsoltó napján az egész határt hó takarta azért közepes termés let mindenben. Imre Gergely 1932 év X hó 1.”

Napjainkban is főleg ezen a napon ültetik ki a szilvafacsemetéket.

18. A húsvét előtti harmadik hét, hétfő reggeltől vasárnap estig, a *tekereshét*. Ezen a héten nem jó majorságot *ültetni*, mert a tojásokból kikelő aprójóság *tekeres* (görbe) lábú és nyakú lesz.

19. A tekereshetet a húsvét előtti második hét: a *feketehét* követi. Ekkor sem jó majorságot ültetni, mert a kotló alá rakott tojásokból sok *zápon marad*. Az ilyen záptojásoknak *feketezáp* a nevük.

20. *Virágvasárnapján*, vagyis a húsvét előtti vasárnap konfirmálnak az unitárius gyermekek. Mintegy 15 évvel ezelőtt kezdődött, és ma már általánossá vált, hogy a konfirmáció után délben a gyermek tiszteletére a szülők nagy ebédet rendeznek: pálinkát, bort, húslevest, sülteket és süteményeket szolgálnak fel. Az ebédre hivatalosak a keresztszülők, a nagyszülők, a szülők testvérei, részint a család közeli barátai is. A keresztszülők ez alkalommal a gyermeknek ruhát készíttetnek vagy vásárolnak, karórát vagy ehhez hasonló tárgyat ajándékoznak. Újabban nemcsak a keresztszülők, hanem az összes meghívottak adnak a gyermeknek pénzt vagy ajándékot.¹⁴

Virágvasárnapján a katolikusok a templomban *cikót* (barkát) szenteltek, mert sokan még ma is azt tartják, hogy ha a házba bevitt cikó nincs megszentelve, a tojásból a csirkék nem kelnek ki. Az év folyamán ennek a *szentelt cikónak* az állatgyógyászatban is szerep jutott, miként azt korábban már közöltem.¹⁵

21. A húsvét előtti *nagypéntek*hez egykor a hiedelmek és szokások egész sora kapcsolódott.

Korondon ezen a napon herélték a csikókat, borjúkat, malacokat, miként ezt más alkalommal bővebben leírtam.¹⁶

Ha nagypénteken eső esett, úgy tartották, hogy abban az évben gyakori lesz a *májmétej*: sok juh és szarvasmarha megbetegszik.

Ezen a napon az ajtókat, ablakokat már napfeljőtte előtt kitérték, azért, hogy az ágyneműt a *nagypénteki szél* átjárhassa, s így a *moj* nem esik bele. Sok háziasszony az ágyneműt meg a többi *szövevényt* (szöttes) a tornácra, kerítésre is kitergette, hogy jobban szellőzzék. Ilyenkor megtörtént, hogy egy tréfásabb kedvű szomszéd el-eldugta egyiket-másikat,

különösen az ágy- és asztalterítőt, s így húsvétkor az ágyat meg az asztalt nem volt mivel letakarni.

Az asszonyok meg a leányok egy kicsit levágtak a hajuk végéből, hogy hosszúra nőjön és a moly ne essék bele.

Nagypénteken mind a katolikusok, mind az unitáriusok szigorú böjtöt tartottak: nem ettek húst vagy zsíros ételt, kenyeret, tejet és tojást. Sokan még a pálinkához sem nyúltak, mivel azt élesztővel erjesztették. Olyanok is akadtak, akik a *vacsoracsillag* feljöttéig egész nap semmit sem ettek és vizet sem ittak.

Aki kíváncsi volt arra, hogy a faluban kik a boszorkányok, az nagypénteken a misére vagy az istentiszteletre magával vitte azt a fakanalat, amellyel húsvéti tojásfestéskor a festéket kevergették. Ha a templomban átnézett a fakanálra fűrt lyukon, megláthatta, hogy a boszorkányok az oltárnak, illetőleg az úrasztalának háttal ülnek és nagy szarvuk van. A kíváncsiskodónak azonban ezután sietve el kellett hagynia a templomot s *keresztes úton* (útkereszteződésen) kellett átszaladnia, mert így a boszorkányok nem árthattak neki.

22. A katolikusoknál, miként ismeretes, *nagycsütörtök* reggelétől *nagyszombat* délig a templomban harangozás helyett fakerepelővel *kelepelnek*. Amidőn nagyszombatján délben a harang ismét megszólalt, szokásban volt a gyümölcsfákat a kertben jól megrázni, hogy sok és szép gyümölcsöt teremjenek.

23. *Húsvét első napján* (a tavaszi napéjegyenlőség utáni holdtölte utáni első vasárnap) a katolikusok közül sokan a templomban sonkát, bárányhúst, kalácsot, bort, piros tojást szenteltettek.

A mise ezúttal a *határkerüléssel* folytatódott. A *keresztalja* (körmenet) élén a templomi zászlókat vitték. A hármass vetésforgó idején (1942-ig) a menet mindig a búzavetések felé tartott. Útközben a mezei kutakat, forrásokat kitakarították és rendbe szedték, hogy a nyár és az ősz folyamán a határon dolgozóknak jó, tiszta ivóvizük legyen. 1947 óta a határkerülés teljesen megszűnt.¹⁷

Első nap este indulnak a legények *öntözni* a nagyleányos házakhoz. Öten-hatan csoportosulnak, *zenészeket* visznek magukkal, és annyi házhoz mennek, amennyihez reggelig eljutnak. Egyik közülük a *szamár*: ez hordozza azt a *korsót*, amelybe a helyben el nem fogyasztott pálinkát gyűjtik, valamint egy vesszőből font fűles *siménfálvi* kosárban a piros tojást. Az összegyűlt adományokat másodnapján délután vagy este közösen elfogyasztják.

A legények mindenik házban három *öntözőverset* mondanak. Az egyik legény mondja érkezésük után a *beköszöntőt*, egy másik *engedéjt kér* arra, hogy a házileányt zeneszóra *szerre* (sorra) megtáncoltassák, egy harmadik pedig *megköszöni* a vendéglátást és az adományokat.

Jó harminc éve annak, hogy ezeket az öntözőverseket évről évre magam írom két-három öntözőcsoportnak is a faluban. A versek kéziratait nem őriztem meg, mindig újakat írok, így nincs kikristályosodott formájuk, hanem egymás közelebbi-távolabbi változatainak tekinthetők. Alább idézem az 1980-as szövegeket, amelyek történetesen megmaradtak:

Beköszöntő

*Új hírrel lépünk e házba,
Hogy adjuk mindnyájuknak tudtára:
Feltámadt Krisztus Urunk ez napon,
Mindenfelé nagy vígság vagyion.*

*Ezen új hírnek örömére
Régi szokás szerint jöttünk öntözésre.
Meglocsoljuk e háznak ékes virágszálát,
Nem kérünk érte semmi mást,
Csak egy pár szép piros tojást.*

Engedélykérés a táncra

*Tisztességgel megkérem e ház gazdáját:
Engedje, hogy táncoltassuk meg a leányát.
A feltámadás örömére járjunk el egy csárdást,
Ápoljuk tovább is ezen szép hagyományt.*

Megköszönés

*Kedves házigazdánk, az a feladatom nékem,
Hogy a vendéglátást köszönjem meg szépen.
Amit elhasználtunk, ezerszer több kerüljön helyébe,
Legyen magukkal a feltámadt Krisztus Urunk segítsége.*

*Itt hozom én most szóba:
A megmaradt italt töltsék ezen korsóba.
A kitett piros tojások se vesszenek kárba:
Tegyék bele ebbe a kosárba.*

*Rókajárás, vész ne érje a tyúkokat,
Ezerszer többet tojjanak.
Teljes szívemből kívánom,
Isten áldása legyen mindig ezen a házon.*

A 71 éves Tófalvi (Erdész) Istvántól tudtam meg, hogy ilyesféle öntözőverseket maga is írt volt a legényeknek, de kéziratait szintén nem őrizte meg. Különben a legények körében is szokás volt, hogy öntözéskor a gyermekkori apróbb versikéket mondogatták.

24. *Húsvét másodnapján* reggeltől délig a gyermekeken az öntözés sora. Kettes-hármas csoportokba verődve veszik sorra a házakat, akár van kislány, akár nincs a családban; céljuk minél több adományt gyűjteni, ez pedig piros tojás és némi aprópénz szokott lenni. A cigánygyermeknek többnyire kalácsot adnak.

Öntözés előtt a gyermekek szintén öntözőverseket mondanak. Az alábbi néhány példát 1958-as húsvéti gyűjtéséből válogattam:

*Zöld erdőben jártam,
Kék ibolyát láttam,
El akart hervadni,
Meg szabad-e öntözni?*

(István Lajos, 8 éves)

*Jöttem a fagyon,
Adjanak piros tojást, mert vagyom.
Ha nem adnak piros tojást,
A tyúkokat ütöm agyon.*

(Tófalvi Zoltán, 6 éves)

*Itt e háznak udvarában szép kis bimbó nő,
Nevelje majd szépre s jóra a jó Teremtő.
Vizet hoztam a tövére,
Szálljon áldás a fejére,
Az Istentől ezt kérem,
Piros tojás a bérem.
Gyertek elé, kisleányok, ibolyavirágok,
Rózsavíznek sok kis csapja harmatozzon rátok.
Mosolyogjon a szemetek, arcotok viruljon,
Piros tojás, hímes tojás a zsebembe hulljon.*

(Oláh Domokos, 7 éves)

*Feltámadott Jézus, jámbor keresztények,
Öntözni indultak a kicsi legények.
Harmatos rózsától szagos vizet kérek,
Csák azt öntözöm meg, ki érte megfizet.
E háznak szép lánya, tudjuk, nem szűkmarkú,
Ézért miközöttünk hamar kész az alku:
Lics-locs, megöntözlek, virulj, szép virágom,
Fáradságomért a piros tojást várom.*

(Kovács Ferenc, 11 éves)

*Húsvét másodnapján, régi szokás szerint,
Fogadják szívesen az öntöző legényt.
Jó asszony, jó asszony, adja elő lányát,
Hadd öntözhessem meg szép piros orcáját.
Nem azért öntözöm, hogy magáé legyen,
Az Isten éltesse, hogy az enyém legyen.*

(Józsa Zoltán, 10 éves)

25–26. A húsvét másodnapjával kezdődő és advent első vasárnapjáig tartó időszaknak *zödfarsang*¹⁸ a neve, a húsvét utáni első vasárnap pedig a *fehérvasárnap*.

27. Áprilist szeszélyes időjárása miatt a *bolondok hónapjának* tartják, és április 1-én, akit csak lehet, *megjáratnak*, vagyis elbolondítanak. Így pl. elküldik valakihez, mintha az hívatta volna, és találkozásukkor derül ki, hogy ugratás történt. Ilyen és ehhez hasonló esetekben aztán felhangzik a csúfolódó mondóka:

*Áprilisnak bolondja
Felmászott a toronyba,
Mekérdezte: hány óra?
Féltizenkettő,
Bolond mind a kettő.*

Csak gyermekeket vagy írástudatlan embert lehet azzal elbolondítani, hogy szintén elküldik valakihez, de a kezébe a következő szövegű cédulát adják:

*Csiribiri, bakkveréb,
A bolondot küldd elébb.*

Ilyenkor a címzett megnézi a cédulát és a küldöttet ismét egy más címzetthez irányítja, amíg végül valamelyik meg nem mondja neki, hogy *áprilist járattak* vele.

28. *Szent György napja* (ápr. 24) az állattartás fontos fordulópontja: ekkor *szálltak ki* a *majorok* (juhásztorok) a *juhseregekkel* a legelőre, és a szarvasmarhákat is ekkor indították legelni. Kihajtás előtt a legtöbb gazda a kapuküszöbre helyezett láncon léptette át állatait, hogy az év folyamán a vadaktól és a nyavalyáktól védve legyenek; ezt a szokást utoljára 1955. május 15-én láttam az akkor 54 éves Imre Gergelynél az Alszeg utcában; ő abban az évben ezen a napon hajtotta ki legelőszőr a nagyállatait.¹⁹

A majorok ezen a napon, a *kiszállás* utáni első fejeskor egy nagyobb értékű fémpénzt helyeztek a *fejővederbe*, és minden juh tejét erre fejték, azért, hogy a nyár folyamán sok tejet adjanak. Az 1919-ben született Ambrus Balázs, az mtsz juhásza, 1977 Szent György napján szintén így fejte a juhokat.

A kiszállás utáni nap a juhász a *juhkosárból* (akol) felhúzott egy *lészát* (a vesszőfonatú kerítés egy darabját), és a keletkező résen egy láncot húzott át, oly magasan, hogy a juhok alatta átmehessenek – szintén azért, hogy a farkasok a kezére bízott juhokban kárt ne tehessenek.

A hármás vetésforgó idején, vagyis 1942-ig, szintén Szent György napján zárták le az állatok előtt az *őszi* és a *tavaszhatárt*; ettől fogva már csak a *fekete ugaron* volt szabad legeltetni.

Ugyancsak április 24-én járt le az egy évre kiadott lakóházak bére. Akik egy házat továbbra is bérbe adtak-vettek, azok az újabb évet ettől a naptól számították.

29. A *Márk napja* (ápr. 25) utáni vasárnap tartották és tartják ma is a katolikusok a *búzaszentelést*. Templomi zászlók alatt a falunak ahhoz a széléhez vonultak, ahol a búzavetések kezdődtek, s az egyházi szertartás ideje alatt a leányok búzaszálakból és mezei virágokból koszorúkat fontak, a zászlókra aggatták és úgy vonultak vissza a templomba.

1947 óta a búzaszentelésnek ez a formája megszűnt; a körmenet csak a templomot kerüli meg, a kerítésen belül.

30. Május 1-e előestéjén a nagylegények a nagyleányok kapujába – mindenik legény a *szeretőjének* – zöld *vargacseresnyefa* (vadcseresznye, *Prunus avium*) ágat állított; minél nagyobb volt az ág, annál büszkébb volt reá a leány. Amelyik leánynak még nem volt szeretője, az valamilyik rokon legénytől kapott ágat, mert a díszítetlen nagyleányos kapu szégyennek számított. Némelyik leánynak bosszúból és megalázásból száraz töviságot tettek a kapujára, s azt mindenféle ringy-ronggyal, kapcadarabokkal aggatták teli. Olyan legények is akadtak, akik éjszaka a felállított ágakat csínyből vagy szintén bosszúból kicserélték, így a szerető legénynek ügyelnie kellett arra, hogy az ága a helyén maradjon. Egyik-másik legény a nevét is belerótta az ág aljába.

Napjainkra az ágállítás nagyon meggyérült és gyermekszokássá vált: néhány *legényecske* szokott néhány *leányocska* kapujára zöldágot tűzni, rokonszenvének kimutatása végett.

31. Május 4-én, a *székelykeresztúri vásár* napján²⁰ ültetik az asszonyok a paszulyt; így az érzékeny növénynek a májusi fagyok nem tudnak ártani, mert később kel ki.

32. Gizella napja (május 9) az uborka vetésének időpontja, ugyancsak az előbb említett ok miatt.

33. A fagyosszentektől (május 12. Pongrác, 13. Szervác és 14. Bonifác) még ma is mindenki fél, mert ezeken a napokon a hidegek gyakran fagykárokat okoznak. Tréfásan azt is emlegetik, hogy ezek a szentek ugyancsak gyengén telelhetek, ha májusban megfagynak.

34. Egykor a tavaszi korondi *kirakóvásár* (május 13)²¹ napján vetették el az asszonyok a kendermagot, hogy szép és jó kender teremjen, de ma már senki sem természet kendent a faluban.

35. Orbán napján (május 25) emlegetik, hogy a szász is csak eddig a napig félti a szőlőjét, mert ezután a fagyveszélytől már nem kell tartani.

Egykor Orbán napja után nyírták a juhokat; a legjelesebb juhnyíró nap pünkösöd harmadnapja volt. A nyírás után a juhnyíró ollók élet bekötötték és így tették el a következő nyírásig. Napjainkban az egyénileg juhot tartó gazdák juhaikat otthon már a tél folyamán meg szokták nyírni.

36. Áldozócsütörtök a húsvét utáni negyvenedik nap: ekkor gyóntak és áldoztak először a hét évüket betöltött római katolikus gyermekek. Ez az *első áldozás* az utóbbi másfél évtizedben éppen olyan ünnepi ebédrel és ajándékozással kezdett járni, mint amilyenről az unitárius gyermekek konfirmálásánál írtam.

37. A pünkösöd (a húsvét utáni ötvenedik nap) hagyományos ünnepi eledele lehetőleg még ma is az *ordás kalács*. Ezen a napon a gazdák a *kijáró* (naponta kimenő és hazatérő) *csordák* pásztorait hajnalban pálinkával kínálták meg és egy számukra sült ordás kalácsot adtak át nekik.

Pünkösöd köré szövődtek a *keresztjáró napok*: a falu egykori életében az egyik legnagyobb ünnepi eseménynek számított a római katolikusok *csíksomlyói búcsújárása*; résztvevői élményeiről és emlékeikről még hetek múlva is beszéltek. Fizikai értelemben is nagyarányú vállalkozás volt: a búcsúsok a pünkösöd előtti csütörtök reggel, mise után indultak

el gyalog, estére a 47 km távolságra lévő Kápolnásfaluba érkeztek és ott *háltak*. Péntek hajnalban indultak tovább, majd menet közben a *Tolvajos-tetőn* (a Hargita egyik fennsíkján) reggeliztek. Újabb 38 km után érték el úti céljukat, de előbb az Olt hídjánál megmosakodtak és úgy vonultak be délután Csíksomlyóra. Vasárnap délben indultak visszafelé, éjszaka ismét Kápolnásfaluban aludtak, majd hétfőn késő délután érkeztek haza. Útközben mindenik templomba bementek és imádkozva pihentek. Ezt a nagy gyaloglást, ahol csak lehetett, rövidítésekkel igyekeztek könnyíteni. Így Korondról kiindulva a régi, *felhagyott* utakon mentek Székelypálfalva felé. Székelyszentléleknél a *Baknya-tetőn* eltértek Székelyszenttamás felé és Székelybetlenfalvánál értek ki ismét a nagy útra, vagyis kikerülték Székelyudvarhelyt. Csíkban hasonlóképpen: Csíktaplócáról egyenesen Csíksomlyó felé fordultak, vagyis Csíkszeredát kikerülve értek célba.

Kápolnásfaluban éjszakára a keresztalja jövet-menet hagyományosan Tamás Jánosnál szállt meg. A kanyarban lakott, háza *bütüjénél* (végénél) egy útszéli *keresztfa* állott, rajta feszülettel; a búcsúsok, mielőtt a házba léptek, itt is imádkoztak. Nemek és életkor szerint csoportosulva szállták meg a ház minden zegét-zugát: alul a pincelakást, fent a szobákat, valamint a gazdasági épületeket (csűr, szénatartó *udor* stb.). Ágyban, kanapén, *ház földjén*, szénában egyaránt aludtak, ki ahol érte. Ételt a házigazdától nem kaptak; reggel az udvaron a kútnál megmosdottak és istenfizessével távoztak. Néhányan, akik Tamás Jánosnál sehogy sem fértek, a szomszédban Bot (Domokos) Ferenchez, valamint Benedek (Dani) Józsefhez szálltak.

A szállásadás a házigazda számára is örömmel és megtiszteltetésnek számított. Visszaemlékszem, hogy a szovátai keresztalja hazatérőben pünkösöd másodnapján este mindig Korondon éjszakázott. 1946-ban történt, hogy az egyik házban a szokott szállóvendégeket nem fogadhatták, mert a családfő halála miatt felhagytak a gazdasággal és nem volt szénájuk, amelyen aludni lehetett volna. Ekkor édesapám a vendégeket hozzánk hívta: nagyon boldog volt, hogy annyi embernek szállást adhatott, s reggel továbbindulóban, az istenfizesse közben mindenkivel megígértette, hogy amíg csak él, mindig hozzá szállnak.

Csíksomlyón a két éjszakát a korondi búcsúsok a kegytemplomban imával és szundikálással töltötték. Ha az időjárás engedte, a templom körül is lefeküdtek a gyepre aludni. A szekerekkel udvarokra szálltak be, ezért fizetni kellett.

Az ötnapos utazás minden tekintetben gondos szervezést és rendet, fegyelmet kívánt. A korondi keresztalja – más keresztaljához hasonlóan – hosszasan kígyózva haladt előre, hogy a jövő-menő forgalmat ne akadályozza. Elöl a férfiak, utánuk a nők sorakoztak. A menet végén néhány fizetett fuvaros vitte a búcsúsok *átalvetőjét* a szükséges étellel és ruházattal. A szekerekre, egy-egy útszakaszra, némelyik idősebb, gyengébb búcsús is felkapaszkodott. Reggel vagy a pihenők idején átalvetőjéből mindenki a nyakában hordozott *tarisznyába* rakta a szükséges ételmet vagy ruhaneműt. A tarisznya kötőjén elmaradhatatlanul ott lógott egy kis zománcos *ivócsupor*, azért, hogy forrásoknál, patakoknál könnyen és idővesztés nélkül tudjanak inni. Mindenik búcsús egy-egy üveg pálinkát is vitt magával: ezzel kenegette gyaloglástól kifáradt, kisebzett lábát

Hazatértük után a búcsújárákat otthon azzal ugratták, hogy a lábukat „belülről kenték”, vagyis a pálinkát megitták.

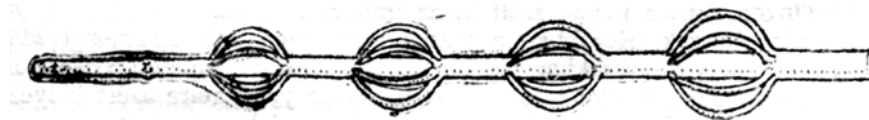
A keresztalja előtt a legények a *templomi zászlókat*, más néven *kereszteket* vitték; utóbbi nevüket a csúcsukon lévő kis kereszttről kapták. A nagyobb, három rúdú zászlót három legény, a két kisebbet egy-egy legény tartotta, két leány pedig egy-egy fehér zászlót vitt.

A menet élén a köztiszteletnek örvendő *búcsúvezető* haladt. Századunk elején híres búcsúvezető volt Fábíán (Bétáj) Márton, majd Katona (Kerekes) Ferenc, utóbb pedig Tófalvi (Mózsiné) Márton. A búcsúvezetőnek nemcsak az utakat és a rövidítéseket kellett jól ismernie, hanem az egész búcsújárást irányította: ő adott jelt reggelenként az ébresztésre és indulásra, menet közben az éneklésre és imádkozásra, engedélyezte a beszélgetést, *szivarazást* (cigaretázás), pihenést és étkezést.

A búcsúvezető mellett a *csengettyűs* a templomi csengőt rázta, vízszintesen forgatva jobbra-balra. (1942-ben magam is csengettyűs voltam.) A csengettyűszóról a szembejövők már messziről hallották, hogy búcsújárázó keresztalja közeledik.

Miután Nagy (Tódor) György (1890–1942) a katonaságtól leszerelt, a korondi búcsújárást új színnel gazdagodott: a közös hadseregben – saját szavával élve – *támboros*²² (dobos) volt, s ezt a foglalatosságát itthon is tovább kamatoztatta. Így került a korondi keresztalja élére, a búcsúvezető és a csengettyűs mellé, a *dobos*. A korondin kívül állítólag csak a mikházai keresztaljának volt még dobosa. Tódor Györgyöt utóbb Balázs (Baka) Mihály váltotta fel. A dobosnak az volt a dolga, hogy egy-egy éneklés vagy ima végeztével, a búcsúvezető utasítására, *verni kezdte a marsot*, mire a búcsús sereg *felvette a lépést* és így egy-egy útszakaszon gyorsabban haladhattak előre. Ezenkívül a dobos a csengettyűssel együtt ébresztette reggel a búcsúsokat, és akár Csíksomlyón, akár másutt együtt adták meg a jelet a gyülekezésre.

Amidőn Somlyóról visszatérőben a Hargita csíki oldalán a *Nagyerdőben* a keresztalja pihenőt tartott, a férfiak maguknak és a nőknek is emlékebe kézbe való *csíki pácákat* faragtak. E pácák egyik fajtája mogyorófa volt: héját a bicska élével-hegyével bevagdalták és cifrán lehántották. A másik csíki pácát fiatal fenyőből készült: héját egészen lehántották, majd ágainak végét meghegyezve, a törzsbe fűrt lyukakba félkörösen visszazúrták (1. rajz).

1. Csíki páca

A búcsúsok hazaérkezését a gyermekek várták a legjobban az elmaradhatatlan *csíki pogácsa* (mézeskalács) miatt; ánizsos illatát és ízét még most, deres fejjel is mintha orromban-szájamban érezném.

A búcsújárást emberemlékezet óta és a szájhagyomány szerint is mindig esőt hozott. Az öregek ma is elemlegetik az Alszeg utcai Lőrincz

Dánielt, aki egy nagy szárazság idején azt mondta, hogy most szeretné látni, vajon honnan fog az eső esni. A búcsúsok délelőtt indultak útnak, és délután az eső megeredt.

Századunkban a csíksomlyói búcsújárás fénykora²³ a két világháború közti időszakra tehető. Ekkoriban Korondról évenként mintegy 150–200-an indultak útnak, 18 éves kortól 65-ig, kétharmadában nők és egyharmadában férfiak, köztük 10–15 legény és ugyanannyi leány. Hazatérés után az öregek a fiatalokról majd mindig azt mondták, hogy nem való nekik a búcsújárás, mert nem viselkednek elég komolyan.

A nagyarányú, szervezett zarándoklás 1945–50 között apadt el, illetőleg szűnt meg. Napjainkban a búcsúsok száma is nagyon megfogyatkozott; ezek sem gyalog, hanem autóbusszal vagy saját gépkocsijukkal mennek Csíksomlyóra.

38. Úrnapja (a pünkösöd utáni második csütörtök) egykor a katolikusoknál nagy ünnepnek számított.

A szájhagyomány szerint 1890 táján Hadnagy Mihály akkori plébános állította fel a faluban azt a – kellő javítás után ma is meglévő – négy keresztfát, amely az *úrnap körmenet* útirányát, illetőleg megállóit jelezte: egyet a *Futódomb* és a *Tómező utca* kereszteződésénél; egyet a *Tószeg* és a *Só út* találkozásánál; egyet a *Só úton*, a *Huszár utcával* szemben, a néhai Koszta József, ma Ilyés Sándor házában és egyet a *Piactér* közepén. A keresztfáknál erre a napra templomi terítőkkel borított, szentképekkel és gyertyatartókkal díszített oltárokat állítottak, a körmenet útját pedig a Piactértől a templomig *kőrifaágakkal* díszítették fel.

A körmenet mise után a templomból indult el, és a fenti sorrendben mindenik oltárnál megállapodott. Ilyenkor a pap az evangéliumból olvasott, imát mondott és áldást osztott, a piactéri oltárnál pedig prédikált is. A templom felé visszatérőben mindenki letört egy kőrifaágacskát és hazavitte. Azt tartották, hogy ahány levele van az ágnek, annyi Miatyánkot kell elmondani, majd az ágacskát a veteményes kertben a hagymaágyásba szúrni, mert így a lótetűk a hagymát nem bántják.

A 20-as évek közepe táján Nagy (Tódor) György a templom elé, a templomkerítésen belül, egy újabb keresztfát állíttatott. Azóta a körmenet csak a templomot kerüli meg, a kerítésen belül, miközben ennél a keresztfánál állapodik meg. Rossz idő esetén a hívek ki sem jönnek a templomból: a jelképes körmenet a főoltár és a két mellékoltár között zajlik.

1960 óta ezen a napon száll ki az unitárius egyházközséghez az esperesi vizsgálószék. Korábban a vizsgálatnak nem volt határozott időpontja: bármelyik évszakban és bármelyik nap történhetett. 1960-ban Imre János akkori gondnok és id. Ravasz János javaslatára azért helyezték erre a napra, hogy az unitáriusok számára is jeles nap legyen.

Úrnapján többnyire „nagyidő” szokott lenni; előző nap már találgatják a várható időjárást.

39. 1912 óta a *Jézus Szent Szíve* utáni vasárnap (az Úrnapja utáni tizedik nap) tartják a korondi római katolikus templom búcsúját; azelőtt *Bertalan napja* (aug. 24) utáni vasárnap tartották. Erre a napra Pálpatakából, Atyhából, Parajdról és Székelypálfalváról templomi zászlókkal vonulnak fel a búcsúsok, a templom közelében pedig sátrakban kínál-

ják a bazárárut meg a pogácsát. 1981-ben két sátorban pogácsát, a földre kipakolt bazárárus cigányok pedig gyermekeknek való *fütyülőt*, bicskát, labdát, gyűrűt és hasonló csecsebecsét árultak. A mise után a korondi gazdák másfalusi rokonaikat, barátaikat ünnepi ebédre hívják, délután pedig táncmulatság zárja a napot.

40. *Medárd napjáról* (jún. 8) még ma is azt tartják, hogy ha esik az eső, akkor *hat hétig reatart*, vagyis hat héten át esni fog.

41. *Margit napján* (jún. 13) most is főlemlegetik, hogy amelyik kukoricaszár ekkor föléri a szekértengelyt, az jó termést fog hozni.

42. Ha *Szent János napján* (jún. 24) esik az eső, a régiek hiedelme szerint gyenge lesz a krumplitermés. Ezzel kapcsolatban a már említett Imre Gergely imakönyvében a következő bejegyzést találtam: „Az 1902 év Szent János napján az egész nap hullot az eső. De azért is pityoka elég let én jegyeztem fel. Imre Lajos 1902 IX 26.”

A cimboraszerek ezen a napon küldték ki megválasztott *ellenőrző bizottságaikat* a majorokhoz, hogy a fejős juhok *tejelését* (tejhozamát) ellenőrizzék.

43. *Péter-Pál napján* (jún. 29) tartják a Korondhoz tartozó Pálpatakán a római katolikus egyházközség búcsúját. Ekkor van Székelyvárságon is a búcsú.

44. *Illés próféta napja* (júl. 20) unitárius ünnepnek számít, de nagyon kevesen tartják. E napon majd mindenik évben nagy vihar szokott lenni.

45. *Mária Magdolna napján* (júl. 22) kezdődik a *kánikula*. Ha az eső esik, két heti esős időre lehet számítani.

46. Az öregek szerint a kiirtandó fűz- és égerfabokrokot *Vasas Szent Péter napján* (aug. 1) kell kivágni, mert így a gyökerük is kiszárad.

47. Az *Úr színéváltozása napján* (aug. 6) tartották a Korondhoz tartozó Fenyőkút unitáriusai a búcsút. 1980 óta ezt a búcsút átvitték és összeolvasztották a fenyőkúti katolikusoknak a Bertalan napja (aug. 24) utáni vasárnapi búcsújával.

Régebb, aki csak tehetett, ezen a napon nem ment a mezőre, mert féltek a nagyidőtől.

48. 1978 óta a korondi ünnepi kalendárium új, egyedülállóan helyi jellegű jeles nappal gyarapodott: ez az *árcsói kerámiavásár* (7. fénykép). 1978-ban szeptember második szombatján-vasárnapján, 1979 óta, a kedvezőbb időjárás miatt, mindig augusztus második szombatján-vasárnapján tartják és fogják ezután is tartani a Korondhoz tartozó, Árcsó nevű kis fürdőhelyen. A vásárt a Népi Alkotások és Művészeti Tömegmozgalom Hargita Megyei Irányító Központja kezdeményezte és célja – a korondi kerámia legjellegzetesebb alkotásainak széles körű forgalmazásán túl – a több évszázados korondi fazekasság népművészeti hagyományainak feltárása, továbbéltetése és művészi továbbfejlesztése.²⁴ A vásár megnyitása előtt a megye és az ország néprajzos szakemberei közül felkért bizottság nézi át és engedélyezi a kiállítható és eladható árukat, s ugyanez a bizottság osztja ki a vásár végén a fazekasmestereknek a díjakat és okleveleket. A vásár egyik fontos mozzanata első nap délutánján a fazekasok és a szakemberek tanácskozása. 1981-től a vásáron egy más hagyományos korondi népi mesterség, a taplófeldolgozós²⁵ is helyet kapott. Ugyancsak

ekkor kelt az a határozat is, hogy a szakbizottság által kijelölt legjellegzetesebb és legértékesebb tárgyakat a Korondi Múzeum megőrizze az utókor számára.

1981-ben a vásárnak mintegy 4000, 1982-ben 3000 látogatója volt.

49. Az öregek szerint *Nagyboldogasszony napján* (aug. 15) nem jó folyóvízbe menni, mert aki belemegy, annak *eldagad a teste*.

50. 1912-ig a *Bertalan napja* (aug. 24) utáni vasárnap tartották a korondi katolikus templom búcsúját, miként fönnebb említettem. Azóta ez a nap a fenyőkúti katolikusok búcsúnapja lett, 1980-tól pedig – a korábbi augusztus 8-ról – a fenyőkúti unitáriusok búcsúját is erre a napra helyezték.

51. Életemben egyszer, 1936. augusztus utolsó vasárnapján rendezett a Korondi Önkéntes Tűzoltó Egyesület az akkor hanyatlásban lévő Árcsó fürdőn *aratóünnepét*, bizonyára épp a fürdő látogatottságának növelése végett. Az ünnepélyen 16 éves fiatal legényként magam is részt vettem, és visszaemlékszem az akkor bemutatott jelenetre. A földre búzakévéket helyeztek, s mindenik alá egy 7–8 éves *legénykét* bújattak. Az *aratógazda* és felesége (Nagy Tódor György és Nagyné Vinczeffy Zsuzsanna) szekéren érkezett, majd hosszas alkudozással felfogadta azt a két *cséplőembert*, aki már előzőleg a nézők között állott, cséppel a kezében. A megállapodás után ezek hozzáfogtak a csépléshez, vagyis a cséppel ütni kezdték a kévéket. Erre a gyermekek kibújtak a kévék alól és elszaladtak. A cséplők utánuk, de nem tudták megfogni őket. Ezért a cséplők meg a gazda között nagy vita támadt; végül a gazda nem fizetett, mert a búzáját „elcséplték a háztól”.

52. 1942-ben Korond a hármás vetésforgó helyett a *zöldugar*-rendszerre tért át: azokon a határrészeken, amelyekbe ősszel búzát szándékoztak vetni, csak azt lehetett termesztetni, ami szeptember 1-ig megérett (árpa, zab, bükköny stb.). E napig végezni kellett a betakarításukkal, hogy helyük felszabaduljon a legeltetés, valamint a búzavetés előkészítése számára.

53. *Kisasszony napján* (szept. 8) kezdték az *őszgabona* (búza és rozs) vetését. *Kisasszony hete* (hétfőtől vasárnapig az a hét, amelybe Kisasszony napja esik) régi hagyomány szerint a legjobb *vetőhét*.

54–55. Annál rosszabbnak minősítették a Kisasszony hete utáni két hetet. Az első az *üszöghét*; az ekkor vetett gabona *üszögös* lesz. A második a *szalmahét*; az ekkor vetett gabona termése *üresfejű* (szem nélküli), s ami kevés terem, az is *léha* (könnyű és csiraképtelen) lesz.

Két ily tilalmas hét után ismét jó vetőhétnek számít *Szent Mihály hete*.

56. *Szent Mihály napján* (szept. 29) hagyták ki a pásztorok a juhok napi háromszori fejéséből a déli fejést. Az ekként megcsappant feladatok miatt a pásztorok egy részének szegődése is eddig a napig szólt.

Ugyancsak eddig a napig kellett betakarítani a termést néhány határrészről, mint a *Hegy*, *Leshegy*, *Farkasmező*, azért, hogy területük az őszi legeltetésre felszabaduljon.

57. A 29-ét követő vasárnap, vagyis *Szent Mihály vasárnapja* az unitáriusok számára a *búzazsenge* vagy az *új kenyér* ünnepe. Erre a napra

régebb friss kenyeret, a legtöbb háznál pedig kalácsot is sütöttek. A szokást a katolikusok egy része is átvette és gyakorolta.

58. Senki sem tud arról, hogy Korondon valaha szőlőtermesztés folyt volna, három határnév azonban elárulja, hogy egykor – talán századokkal ezelőtt – itt is megtermett a szőlő. Ezek a helyek a *Szőlómár-ódal*²⁶ és a *Szőlőpatak* (egy domb nyugati és déli oldala), valamint az utóbbi részen a *Szőlőpatáki borvízforrás*.

Az 1920-as években a házak elé és az udvarokra *lugasszőlőt* kezdtek ültetni, majd a 60-as évektől némi bort is sajtoltak belőle házi használatra.

A fentiek ellenére emberemlékezet óta szokás a *szüreti bál*, azzal a néhány fürt szőlővel, amelyet a kereskedelemből vásárolnak a bálterem díszítésére.

A bált október valamelyik vasárnapján rendezik, általában a hónap közepén. Vigyáznak, hogy ne ütközzék se a fenyőkúti, se a pálpataki szüreti bállal (szőlőtermesztés ezeken a tanyákon sincs), hogy akinek kedve van rá, bármelyik bálba elmehessen.

A bálra régebb a falu előjárósága, újabban a művelődési otthon igazgatója nyolc-tíz legényt főlkér *csőszlegénynek*, s ők egy-egy *csőszleányt* hívnak maguk mellé. Az utóbbi néhány évben már nem, de régebb ezek egy *csőszkirájt* vagy *báلكirájt* választottak maguk közül; az ő társa volt a *csőszkirájnő* vagy *báلكirájnő* (8. fénykép).

A csőszök és csőszleányok öltözete ünnepi népviselet; a legények fekete kalapjában *árvalányhaj*, a leányok fején sztaniolpapírral díszített *párta*. A legények a *székej harisnya* fölé régebb egy női csipkés fehér *gyolcsszoknyát* öltöttek, s az alját *akasztótűvel* (biztosítótű) tűzték össze, mintha *bőgatyát* hordanának.

A bálteremben előre elkészített léckeretre szőlőfürtöket, almát, kör-tét, murkot, karalábét stb. aggatnak fel, oly magasra, hogy csak kissé ágaskodva lehessen elérni. Közöttük lóg a díszes *korona* is: *vesszőkávára* erősített szőlőfürtök, közöttük egy üveg konyak vagy pezsgő, csokoládé, sztaniolpapírral díszítve.

A bál megkezdése után, a „Szabad a lopás!” jeladásra a bálozok lopkodni kezdik a felaggatott gyümölcsöt és zöltséget. Akit a csőszök vagy a csőszleányok tetten érnek, azt a csőszkirály, újabban a rendezőség elé viszik és „megbírságozzák”; egy-egy bírság általában 5 lej szokott lenni.

A lopkodás után a korona elárverezése következik. Ezt régebb mindig a csőszkirály szokta megvenni, mert korona nélkül a királysága csorbát szenvedett volna. Az árverés után reggelig folyik a tánc.

59. *Mindenszentek napján* (nov. 1) a temetőben mind a katolikusok, mind az unitáriusok halottaik sírját rendbe hozzák, virággal díszítik és gyertyákat gyújtanak rajtuk. Este odahaza az ablakban, tornácon szintén gyertyákat gyújtanak, s amíg azok égnek, a háziak a megholtakra emlékeznek.

60. *Halottak napja* (nov. 2) szintén ünnepnek számít. A *halottak he-tében* nem *leveznek* (sóznak el) télire káposztát, mert nem áll meg, el-rothad.

61. *Márton napja* (nov. 11) közeledtével már találgatják, hogy va-jon Szent Márton püspök milyen lovon fog érkezni, ugyanis ekkor várják

az első havat. Ha éjszaka hó hull vagy napközben havazni kezd, kész a magyarázat: „Szent Márton fehér lóval köszöntött bé, a tél hosszú lesz.” Ha viszont az idő enyhe, akkor *Szent Márton nyaráról* beszélnek; gúnyosan *dög asszonyok nyarának* is csúfolták, mert amíg Korondon kendertermesztés folyt, addig némelyik asszony szégyenszemre ezeken az enyhe napokon igyekezett az őszi kendermunkát befejezni.

62. Katalin napján (nov. 25) a nagyleányok annyi *burusnyánfa* (orognavirág) ágacskát állítottak vízbe egy szélesebb szájú üvegben, amennyi komolyabb udvarlóra vagy kérére számítottak; mindenik ágacska egy-egy legényt jelképezett. Amelyik legény ágacskájának rügyei karácsony első napjára (a legjobban) kibomlottak, az fogja a leányt feleségül venni.

63. András napja (nov. 30) ugyancsak a szerelmi jóslás ideje. Előestéjén a nagyleányok párnájuk alá *férfigagyát* tettek, megmosakodtak és megfésülködtek, s a vizes szappant, valamint a fésűt a benne maradt hajszálakkal szintén a párna alá rejtették. Ha így aludtak el, megálmódta jövő férjüket. A 70 éves id. Ravasz Jánosné Sükei Rozália mondta, hogy ő nagyleány korában ezzel az eljárással valóban megálmódta a férjét. Álmában szolgálni készült, és Ravasz János segített neki ruháit becsomagolni.

Szintén férjük megtudakolása végett főzték a leányok András napján este a *gombócot*. A legények nevét cédulákra írták és mindenik cédulát egy-egy tésztagombóc közepébe helyezték. A gombócokat egyszerre a fővő vízbe dobták, majd az edény aljáról leghamarabb felszínre jövő gombócot kivették. Az ebben a gombócban rejlő cédula tartalmazta a jövő férj nevét.

Minden évben fölemlégetik, hogy ezen a napon kezdenek a farkasok *koslatni* (párzani). Ilyenkor farkákba verődnek és különösen veszélyesek. A velük való találkozásról különböző farkaskalandokat mesélnek. Így a 65 éves Fábíán (Kovács) Mihállyal történt ifjúkorában, hogy amidőn Vadasmezőről, ahova jövő férjéhez járt udvarolni, éjfél tájban hazafelé jött, olyan farkascordával találkozott, amelyben mintegy harminc farkas lehetett. Hirtelen ötlettel bundáját dobta közéjük, s amíg azon marakodtak, gyorsan elszaladt, mert különben talán életével fizethetett volna a találkozásért.

64. Miklós napján (dec. 6) jár le a csordapásztorok szerződése, és ezen a napon fogadják meg a cimboraszerek a pásztorok egy részét a következő esztendőre. A majorok az első hó leestekor adják számba a gazdáknak a juhokat, de ha hó nem esett volna, december 6. mindenképpen a végső elszámolás napja. Mind a juhok számbaadása, mind az új pásztorszerződés ivászáttal jár: ha jó volt a nyár, akkor annak öröme, ha pedig rossz volt, annak bánatára.

Ezen a napon a gyermekeknek a *Mikulás* emberemlékezet óta ajándékot hoz. Előző este szépen kitakarított cipőiket az ablakba vagy az ajtó elé állítják. A szülők a cipőkbe régebb almát, diót, mogyorót, aszalt szilvát és a rosszabb gyermekeknek egy nyírfaágacskát tettek; újabban e hagyományos ajándékokat bolti cukorka, csokoládé és egyéb édesség váltotta fel.

65. Luca napján (dec. 13) még ma is járja a mondás:

*Ha Luca szoritt,
Tamás tágitt.*

Vagyis ha Luca napja körül nagy hideg van, Tamás-napra megenyhülhet az idő.

A 75 éves özv. Simény Mózesné Imre Erzsébet elmondja, hogy az ő gyermekkorában a faluban állítólag még készítettek *lucaszéket*. Luca napján fogtak hozzá, tizenhárom darabból állították össze, de úgy, hogy minden nap egy-egy darabját kellett bal kézzel elkészíteni. Karácsony szombatjának estéjére végeztek vele, készítője elvitte a templomba az éjféli misére, és ha reaült, meglátta, hogy kik a faluban a boszorkányok; ezek a templomajtón, nagy szarvuk miatt, csak félrefordított fejjel tudtak bemenni. A szék készítőjének azonban a misevégi ámen előtt ki kellett jönnie a templomból és egy útkereszteződésen átmennie, hogy a boszorkányok ne tudjanak ártani neki.

66. Tamás napját (dec. 21) és *Tamás hetét* tekintik a legjobb *disznóölő hétnek*: az akkor ölt disznó szalonnája nem fog megavasodni.

67. Karácsony szombatján (dec. 24) régtől fogva a legszegényebb háznál is igyekeztek kalácsot sütni, majd este karácsonyfát állítani. A 71 éves Tófalvi (Erdész) István visszaemlékezése szerint a karácsonyfa divatja Korondon az 1920-as években kezdődött az értelmiségi, hivatalnoki és kereskedő családoknál – többek között náluk is, hiszen édesapja *erdőmester* (erdész) volt. Az 1940-es évek óta vált általánossá, s ha némelyik háznál nem tudtak állítani, ott legalább a gyermekek párnája alá rejtettek el néhány szem cukrot, s azzal biztatták őket, hogy jövőre legyenek jobbak, mert akkor az angyal bizonyára karácsonyfát is fog hozni.

Este a cigányok csoportosan jártak házról házra *kántálni*, házalásuk többnyire reggelig tartott. Az ajtó előtt megállva *kántáló éneket* énekeltek. Az alábbi éneket az 52 éves Kalányos Sándor házi cigánytól jegyeztem le 1959-ben:

*Jöjj el, Uram, jöjj el egy hivatalunkra,
Hadd dicsérhessük meg áldott szent neved.
Ma született az Úr Jézus,
Ez a Jézus olyan ékes,
E világra kellemetes,
Keresztfája vérrel, vízzel virágozik,
Ezáltal a világ megváltozik.*

*Jöjj el... stb.... szent neved.
Kapum előtt láték egy aranykarszéket,
Akiben üldögél asszonyunk, Mária,
Istennek szent anyja.
Madarak repdesnek,
Angyalok örvendnek.*

Az ének után a házba léptek, boldog ünnepeket és sokféle áldást kívántak. Viszonzásul mindenik háznál kalácsot kaptak. Némelyik kántáló cigánynál annyi kalács gyűlt össze, hogy meg sem tudták enni. Ezért egy részüket eladták egy-egy gazdának, aki a disznókat etette vele.

Az 53 éves Tófalvi (Bíró) Ferencné Tófalvi (Deák) Margit emlékezett vissza arra az énekre, amelyet leányka korában a *kántáló cigányok Az Istennek szent angyala* kezdetű, dallamával és eredeti szövegével együtt Luther Mártontól szerzett karácsonyi református ének dallamára fűjtak:

*Ó szép fényes hajnalcsillag,
A pásztorok együtt vannak.
Ne féljeteK, ti pásztorok,
Mennyből jöttünk tihozzátok.*

*Jaj de jó híreket hoztunk:
Ma született az Úr Jézus.
Az a Jézus olyan ékes,
E világon kellemetes.*

*Én nem láték oly gyümölcsfát,
Mint Úr Jézus keresztfáját,
Vérrel, vízzel virágozik,
Szent lelkével gyümölcsözik.*

A *kántálás* az mtsz megalakulása után oly hamar megszűnt, hogy néhány év alatt semmi nyoma vagy emléke sem maradt.

Este, aki csak tehetett, a katolikusok közül elment az éjféli misére, az unitáriusok az éjféli istentiszteletre. Onnan kijöve egymásnak boldog ünnepeket kívántak és úgy tértek nyugovóra.

*

Vajon sikerült-e valamennyi korondi jeles napot jegyzékbe szednem? Aligha hihető, hogy semmit el ne feledtem volna, de a teljességet valamennyire talán megközelítettem. Bizonyosságul a korondi jeles napok számát hasonló dolgozatok adataival kellene összehasonlítanom, azonban méltánytalan volna egy mai felmérést egy többé-kevésbé régi, teljességre talán nem is törekvő, vagy csak a jeles napok egyik-másik vonulatát feldolgozó tanulmányhoz viszonyítani. Valamelyes összehasonlítás végett mégis hadd jegyezzem meg, hogy Szendrey Zsigmondnak az egész magyar folklórt áttekintő összefoglalása²⁷ kétszer annyi jeles napot sorol fel. Ebből azonban nem következik, hogy a korondi ünnepi kalendárium szegényes volna, hiszen a jeles napok megoszlása néprajzi tájanként és valószínűként sokféle különbséget mutathat, Szendrey pedig valamennyit összesítette. Bizonyosságul hadd jegyezzem meg, hogy korábban ő maga is, már idézett nagyszalontai dolgozatában, mindössze 40 jeles napról számolt be. Nyilvánvaló, hogy néprajzi tájaink jeles napjainak pontosabb mennyiségét és egymáshoz viszonyított arányát csak további gyűjtésekkel és összehasonlító kutatásokkal lehet megállapítani.²⁸

JEGYZETEK

¹ *Jeles napok*. Sajtó alá rendezte Kerényi György. (A Magyar Népzene Tára, II.) Bp. 1953. 1209–1234. Mivel ez a bibliográfia román címekeket nem tartalmaz, kiegészítésül és tájékoztatásul felsorolok néhány alapvető forrásmunkát. Marian, Simeon Florea: *Sărbătorile la Români*. Studiu etnografic, I–III. Buc. 1898, 1899. 1901; Pamfile, Tudor: *Sărbătorile de vară la români*. Studiu etnografic. (Din viața poporului Român, XI.) Uo. 1909; *Sărbătorile la Români. Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului*. Studiu etnografic. (Din viața poporului Român, XIX.) Uo. 1914; *Sărbătorile la Români. Crăciunul*. Studiu etnografic. (Din viața poporului Român, XX.) Uo. 1914.

² Dömötör Tekla: *Naptári ünnepek – népi színjátszás*. Bp. 1964; *Magyar népszokások*. (Magyar Népművészet, 6.) Uo. 1972. és *A népszokások költészete*. Uo. 1974.

³ Bálint Sándor: *Karácsony, húsvét, pünkösd*. A nagyünnepek hazai és közép-európai hagyományvilágából. 2. kiad. Bp. 1976. és *Ünnepi kalendárium*, I–II. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából. Uo. 1977.

⁴ A jeles napok szakirodalmának legteljesebb forrásjegyzéke Sándor István könyvészetének eddig megjelent három kötete: *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1850–1870*. Tanulmányok és adatok a Kárpát-medence etnográfijához. Bp. 1977. 722–730: *Az esztendő*, 12 434–12 600. tétel; *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1945–1954*. Uo. 1965. 238–243: *Az esztendő*, 3093–3408. tétel; *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1955–1960*. Bp. 1971. 400–407: *Az esztendő*, 4473–4627. tétel. 1971-től kezdődően a magyar néprajztudomány évi bibliográfiái, S. Gémes Magda összeállításában, a Néprajzi Hírek hasábjain jelennek meg. Külön romániai magyar vonatkozásban még Zágoni Jenő: *A sepsiszentgyörgyi Megyei Tükör néprajzi bibliográfiája 1968–1976 = ND 1980*. 250: *Az esztendő*, 211–217. tétel; Cseke Péter: *A Falvak Népe ~ Falvak Dolgozó Népe néprajzi bibliográfiája 1945–1980 = ND 1981*. 244–245: *Az esztendő*, 661–680. tétel.

⁵ *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez*. Hetven néprajzi gyűjtő munkája alapján összeállította Makkai Endre–Nagy Ödön. (Erd. Tud. Füz. 103.) Kolozsvár 1939.

⁶ Székely László: *Áhitat a falun*. Adatok Csíkszentdomokos vallásos néprajzához. Csíkszereda 1943.

⁷ Székely László: *Ünneplő székelyek*. Adatok a székelység vallásos néprajzához. Csíkszereda 1943.

⁸ Faragó József: *Betlehemezők és kántálók Pusstakamaráson*. (Erd. Népr. Tan. 8.) Kolozsvár 1947.

⁹ Jankó János: *Kalotaszeg magyar népe*. Néprajzi tanulmány. Bp. 1892. 168–185. – Néhány évvel e dolgozatom lezárása, és közel egy évszázaddal Jankó klasszikus műve után jelent meg Vasas Samu–Salamon Anikó könyve, egy erdélyi néprajzi táj jeles napjainak korszerű monográfiája: *Kalotaszegi ünnepek*. Bp. 1986.

¹⁰ Jankó János: *Torda, Aranyosszék, Torockó magyar (székely) népe*. Bp. 1893. 224–230.

¹¹ Szendrey Zsigmond: *Szalontai jeles napok*. Adalékok a szalontai néphit köréből. Ethn. XXVII(1916). 73–80.

¹² Kós Károly: *A régi Szék községi rendjéről = Eszköz, munka, néphagyomány*. Dolgozatok a munka néprajza köréből. Buk. 1979. 450–451.

¹³ Pontosabb adatközlőim, zárójelben 1981-es életkorukkal: György Károly (68), Imre Gergely (78), id. Bertalan Dénes (85), Molnos (Pali) Ákos (75), Molnos (Pali) Ákosné Tófalvi (Nyakas) Ilona (71), Ravasz János (80), Ravasz Jánosné Sükei Rozália (70), Simény Mózesné Imre Erzsébet (75), Tófalvi (Erdész) István (71) és Tófalvi Vilmosné Tófalvi (Deák) Magdolna (81).

¹⁴ Nem helyi, hanem bizonyítással általános szokás, l. még Nagy Ödön: *Népszokások múltja és jövője Havadon = ND 1980*. 200–201: *Konfirmáció utáni ebéd*.

¹⁵ István Lajos: *A korondi hagyományos állattartás köréből = ND 1980*. 49.

¹⁶ Bővebben István, i.m. 51–53: *Csikóherélés*.

¹⁷ A szokás sokkal gazdagabb világi változatairól tudósít Barabás László: *Tavaszi határkerülés a Nyáradmentén és a Kis-Küküllő felső völgyében* a *ND* 1980. 203–216.

¹⁸ A zöldfarsangról Szinnyei Józsefnél (*Magyar tájszótár*, II. Bp. 1897–1901. 1051.) egyetlen csíki adatot találtam, a koronditól eltérő kezdőnappal: „a húsvét utáni első vasárnaptól advent első vasárnapjáig terjedő időköz”. Az elnevezés magyarázatát bizonyára a *farsangnak*, a *Magyar értelmező kéziszótárban* megadott jelentése alapján kell keresnünk: „a bálok, multságok ideje”. Húsvét másodnapjától adventig ismét lehet és szokás táncmultságokat, bálakat, lakodalmakat rendezni, míg azonban az „igazi” farsang – vízkeresztől húshagyókeddig – télire esik, tehát „fehérfarsang”, addig a „zöldfarsang” az esztendő zöld évszakait fogja át, koratavasztól késő ősziig.

¹⁹ A szokás korondi fényképét Hoppál Mihály–Törő László közli: *Népi gyógyítás* [...]. (Orvostört. Közl. Supplementum 7–8.) Bp. 1975. 167: 79. fénykép.

²⁰ Bővebben Molnár István: *Vásárok*. Szemelvények Székelykeresztúr XVIII–XIX. századi történelméből, III. Művelődés XXXII(1979). 2. sz. 41–43.

²¹ Bővebben a szerzőtől: *Korondi vásárok* = *ND* 1981. 118–128.

²² *Támboros*: ezreddobos, vö. n. *Tambur*: dob.

²³ A csíksomlyói búcsúról még P. Boros Fortunát: *Csíksomlyó, a kegyhely*. Kvár 1943. és Székely László: *Ahítat a falun*, 20–23.

²⁴ A korondi népi fazekasságról bővebben, önálló kötetekben István Lajos: *A korondi kerámia*, Csíkszereda 1973; *Ceramica din Corund – A korondi kerámia*. Szerk. Kardalus János. Uo. 1981; Kocsi Márta–Csomor Lajos: *Korondi székely fazekasság*. Bp. 1981. A százakra menő tanulmányok és cikkek közül idézzük Tófalvi Zoltán legutóbbi összefoglalását: *Korondi fazekasság = Bölcsőringató*. Az Igaz Szó Évkönyve 1984. 139–143.

²⁵ A mesterségről bővebben Ferenczi Géza: *Taplófeldolgozás Korondon*. Ethn. LXXII(1961). 100–111.

²⁶ A *Szőlómárodal* helynévben a *már* a *mál* (:déli fekvésű domboldal, hegyoldal) nyelvjárási változata. – E tanulmányom lezárása utáni években két szerző is foglalkozott a hasonló csíki bálokkal. Lukács Borbála: *A szüreti bál = Néphagyományok új környezetben*. Tanulmányok a folklórizmus köréből. Buk. 1987. 184–191. és Zsigmond László: *Az alcsíki szüreti bálokról*. Új Élet XXXI(1988). 11. sz. 13.

²⁷ Szendrey Zsigmond: *Jeles napok = A magyarság néprajza*, 2–3, kiad. Bp. 1943. IV. 269–285.

²⁸ Tanulmányom lezárása után Seres András gyarapította a jeles napok erdélyi magyar szakirodalmát: *Barcasági magyar népköltészet és népszokások*. Buk. 1984. 355–409: *Népszokások*. És fél évszázaddal Szendrey Zsigmond idézett összefoglalása után megjelent Tátrai Zsuzsanna újabb nagy összefoglalása: *Jeles napok – ünnepi szokások – Magyar néprajz*, VII. *Népszokások, néphit, népi vallásosság*. Bp. 1990. 102–264.